

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Митко Василев Момов,
преподавател в катедра Философски науки, Философски факултет към ВТУ
„Св.Св. Кирил и Методий”
за дисертацията на Мирослава Николаева Христоскова

Философски измерения на проблема за бездомността

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
по научната специалност „Философия на културата, политиката, правото и
икономиката” (Философска антропология) с шифър 05.01.13

ОБЕМ И ФОРМА НА РАБОТАТА

Предоставен е текст в обем от 147 стандартни страници, включващ увод, 4 глави и изводи. Текстът е равномерно разпределен по главите, съответно с по 5, 9, 4 и 6 параграфа, логически следващи изложението. Библиографията е от 213 източника, на кирилица 147, на латиница – 43. Цитирането и позоваването на източниците е коректно. Ясно формулирани са проблем, цели, задачи и теза на работата, които се разгръщат аргументирано.

Изложението тече гладко и ангажиращо вниманието. За задълбочеността му може да се съди и по това, че грабва с актуалността на проблемите и трайно задържа интереса на читателя в търсене на пораждащите ги причини. Принос в изследването на бездомността е амбициозната задача да се концептуализират антропологични, екзистенциални, феноменологични виждания за същността на „човешката ситуация” днес. С това авторът дава заявка за дълбинно изследователско търсене. Необходимостта от това се свързва и със силно изместващите се нагласи и предразположенията към чужденеца за последните две десетилетия. Значимостта на проблема оправдава необходимостта да се формулират универсалните му измерения. Достойнства на работата са и интердисциплинарният и характер, използването на различни езици, разнопластовият доказателствен материал, изложен в единен хомогенен текст. От предложената етимология на думите и интерпретация в текста може да се съди за качество и широта в езиковата подготовка на автора.

СЪДЪРЖАТЕЛНИ МОМЕНТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода бездомността е поставена сред феномените, които не подлежат на еднозначна оценка. Нещо повече, говоренето за нея нито се вписва в тривиален език, нито достъпът до нея е директен (без да се преживее). Формулирана е изследователска задача да се проникне в човешката ситуация, където да се преодолее несъвпадение между „същност и съществуване”, „същностен и емпиричен живот”. Авторът е с намерение да изведе „на светло” нагласи и предразположения като „страх, захвърленост, смърт, безсилие, безнадеждност и обедняване на смисловия свят” (с.5). Заложен проблем, който трайно следва човека през целия му съзнателен живот. Водеща идея за битието в изгнание е демитологизиращото му въздействие върху предходните установености за място и време на пребиваване. Вместо тях човек изживява цикъл от символни и ритуални метаморфози, необходими в стъпките му да излезе на ново жизнено поприще. Оптимизмът на изгнанието проглежда в сценарий, според който бездомността е необходимата цена за придобиването на ново самопризнание.

Първата глава представя методологични проблеми на бездомността. Сближаването на различия на антропологични и социологични източници е заложено в

амбицията да се изведе от тях философска проблематизация. Търсеният синтез допринася за евристичната стойност на изследването. Сред хипотезите в изследователските търсения в се посочат:

На с. 12, Дали домът е универсална антропологична характеристика или продукт на западната култура? Дори и да е лишен от универсалност- своеобразна реакция на далечността- неговото присъствие не освобождава от усещането за „не на място”, „неуместен”, „извън мястото”.

На с. 13 В това „да си бездомен или в лоши битови условия е свидетелство за социална изключеност...” Дали това винаги е така и дали изолацията или изключеността няма свой вътрешни нива и различни измерения на преживяването.

С. 15/16 Оцеленческата реакция на бездомника е представена с документална точност: компенсаторният механизъм е дистанцираност, прегръщане на идеи, разказване на измислени истории; Безперспективно е търсенето спасение във временно убежище. Ако има изход, той би бил смислен в приемно семейство или чрез инвестиране в трудова заетост.

С. 19 Представено е вниманието към самия себе си, самопреценка на ситуацията, откриване на хоризонти, в които протича вътрешния живот като пътуване към себе си- проследяват се някои от стъпките на задълбочен самоанализ.

На С. 21 е представена значимостта и ролята на езика като „последно убежища да се свържеш със себе си”- тема която пронизва цялата работа в потвърждение на приемственост и логическа последователност с втората и заключителната глави на изследването.

Втората глава се спира на причинно-следствените връзки в бездомността, сред които бремето от пребиваването, унаследеното, придобитото. Произтичащото следствие е „забуленост” в свят от зависимости, капсулиран от хорски приказки, любопитства. Сред съдържателните търсения в тази глава може да се посочат:

С.35/36 Актуалността на състояние „се-то”, пребиваване в илюзията на „публичното затъмнение”, потулване във „всекиму достъпното”.

С. 37 Неистинността на битието е илюстрирана през модела на „приказките”, „двузначността”. Представена е градация от моменти на неистинност - изкушение, успокоение, стремително падение, срив, сгромолясване. Отличителни за такова състояние последствия са: неумение да се идентифицираш, вместо това записан в заблуда, която може да те следва през целия жизнен път и да се окажеш във финалната му част пред непоправимото „Затова ли живях...?”.

В трета глава бездомността е представена през огледалния ѝ образ – дома с всички зараждащи и вкоренени в него материални и духовни аспекти на принадлежност, памет и идентичности. В нея на различни нива са представени пластове на общността, най- интимното в себеусещането и заедността с другите. На езика на обрънатия образ, всичко това придава по-голяма плътност на контекста на бездомността - непринадлежност, неразбирането, необитаването, неангажираност към общи цели и съвместими средства. Сред културните измерения на човешката глобална ситуация бездомността става неотклоним спътник следващ човека, наред с рационалните копнежи по цели и принадлежности, които го заливат днес. Сред съдържателните търсения в тази глава може да се посочат също:

С. 59-61 Въведените в изследването термини *aletheia*, *techne* демонстрират езикови познания и интерпретативен потенциал в представяне на истинността, на сътворяването, произвеждане на съществуващото, извеждането му от скритостта и предоставянето му. Творчеството в изгнание е начин да случи истината, в нея да бъде представен мигът на ставането, „това което преди не е било и никога повече няма да бъде”.

Четвъртата глава представя идентичността в изгнание, през себеизживяването в категориите на кръстопътния човек - в носталгия, копнежи по бащин дом, очужденост. Търсеният изход е свързан с отговорност и хуманност. „Доколкото местата са наситени със смисъл, обвързаност, история..., чужденецът е винаги не на място” (с.10) завръщането не се случва. Но възможност за свобода на избора има. Търсенето на утеха, временно или трайно „убежище” - в контраста на напускането, контрапунктите на „ничията земя”, професионализма на творчески търсения. И тук отново имаш свобода да избереш.

В заключителната част се прави съпоставка на резултатите от изследването в съответствие със заложените в началото на работата цели, задачи и работна теза.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Без колебание мога да кажа, че текстът създава впечатление за една цялостна, покриваща изискванията за подобен тип изследователска академична работа. Право на автора е да определя в центъра на вниманието едни и да поставя в периферията други теми. Естествено е първите да мобилизират неговите усилия. С тази уговорка си позволявам да отправя към работата няколко критични бележки:

- (1) Термините *Gesellschaft* и *Gemeinschaft* (с. 65) са с по-голям изследователски потенциал от този, представен в работата. За последните три десетилетия обществата и общностите са претърпяли метаморфози по отношение на принадлежност, сигурност, предопределеност и цели. (като илюстрация на това може да послужи настоящата изложба на „Индия в София” на немски художник от български произход, под впечатленията на която индийският посланик възкликва, че се „чувства” у дома си.) Естествено е авторът на настоящото изследване е да отстоява, че интерпретативният потенциал в тях е съобразен с темата на настоящата работа.
- (2) Темата за космополитизма (§2.2, глава 3) и философстването на древните по нея, макар и синкретично, може да послужи за коректив на днешния интерпретативен опит. Такива са концептуализациите на елините в оценката по справедливост за „свой” и „чужд”: 1. Представата за елин включва този от Пелопонес, Средиземноморието и Мала Азия; 2. Надмогване на високомерието и тщеславието в признанието, че някои обичаи са по-справедливи при гърците, други при персите или други народи; 3. Социален *ескейпизъм* – цена, която човек плаща за личното си спасение, освобождение от външни обвързаности и вътрешни честолюбиви стремежи. Днешната глобална ситуация изправя човека пред въображаема реалност, която не се вписва в съществуващите доскоро либерални нормативни рамки. Днес далечността ни застига в квартала, в дома. Все по-често можем да се окажем със статут на чужденец.
- (3) С ново звучение е и де-териториализацията: 1. На прекъснати задръжки и защитни консервативни механизми; 2. На растяща опасност от екстремизми, ескалиращи не без участието на „въображаемия” медиен свят. С това бездомността престава да бъде просто повторение на отминал вече опит.
- (4) Носталгията (от с. 95, §1, глава 4) далеч не се е вписала единствено в стресовата парализа и безпомощност на провинциален жител от локалната общност. От нея се заражда сценарий зареден: 1. с устрем към нови оживени контакти, с присъщата за това жадност и търсения; 2. с очужденост (с.97), което изостря сетивата към по-рано неразлично и неоченено; 3. Безстрастието и смяна на името (пак там) не е единствения сценарий. Възможен изход е и безразличието към името и пренасочване на вниманието към базови за живота стойности. Дали меланхолията е единственият завършек, зависи от чувствителността, а тя при интелектуалеца е изострена; 4. Скъсването с произхода (на с.100) също не е без

алтернативно, свързва се с богат спектър различни нагласи: от срам към традиции и корени на своите, страстно приобщаване към доминиращата култура, през мълчанието на изолацията следствие изневяра на своите до мълчаливата предразположеност към други форми на активен творчески диалог.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение на прочита и впечатленията от дисертационния труд *Философски измерения на проблема за бездомността* убедено мога да подкрепя присъждането на Мирослава Николаева Христоскова на образователна и научна степен „доктор” по научната специалност „Философия на културата, политиката, правото и икономиката” (Философска антропология) с шифър 05.01.13

5.04. 2016
София

Подпис: